

**А. Ю. Нашинець-Наумова,
к.ю.н., доцент кафедри,
Київський університет імені Б.Грінченко**

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА СУТНІСТЬ КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНІ

У статті подані результати досліджень щодо передумов та сутності виникнення корпорації. Автор досліджує проблеми виникнення корпорацій, які постають в рамках еволюції форм підприємницьких об'єднань, починаючи з VIII-VI до н.е.. В статті автор доводить, що всі риси корпорацій втілилися в акціонерному товаристві, як у вищій формі підприємницьких об'єднань.

В статье поданы результаты исследований относительно предпосылок и сущности возникновения корпорации. Автор исследует проблемы возникновения корпораций, которые появляются в рамках эволюции форм предпринимательских объединений, начиная с VIII-VI до н.э. В статье автор доказывает, что все черты корпораций воплотились в акционерном обществе, как в высшей форме предпринимательских объединений.

The article the given results of researches are in relation to pre-conditions and essence of origin of corporation. An author investigates problems beginning the origins of corporations, which appear within the framework of evolution of forms of enterprise associations, from VIII-VI to our era. In the article an author proves that all lines of corporations were incarnated in a joint-stock company, as in the higher form of enterprise associations.

Ключові слова: корпорація, акціонерні товариства, еволюція форм підприємницьких об'єднань.

У сучасній економічній та юридичній науках корпорація є одним з найголовніших об'єктів дослідження. Така ситуація виникла не випадково, оскільки корпорації за останні півтора століття стрімко розвивались, активно і постійно трансформувались і розповсюджувались по всьому світу. Загалом існує дві основні концепції щодо правової природи та причин виникнення

корпорацій у сучасній науці. Перша зазначає, що корпорації виникають об'єктивно – як відповідь на потреби ринку, і активно розвиваються внаслідок появи нової синергетичної якості не притаманної іншим агентам ринкових відносин. Під час свого розвитку такі фірми здобувають славу «локомотивів» економіки. За іншою концепцією, вони виникають і розвиваються як «патологія», викликана тією самою неспроможністю ринкових суб'єктів відповідати на реальні ринкові виклики та отримують славу найбільших «шкідників» соціального, екологічного та економічного життя суспільства.

Сутність поняття «корпорація» трактують науковці по-різному. У найзагальнішому вигляді корпорація – це організаційна структура, яка об'єднує необхідні ресурси для виробництва товарів та надання послуг населенню. Ця форма організації досить популярна в усіх країнах, оскільки:[3, с.116].

1. Обмежує фінансовий ризик акціонерів унаслідок виключення за чинним законодавством їхньої відповідальності перед кредиторами товариства за межами капіталу, що розміщений в акціях;
2. Робить можливим залучення капіталу за рахунок випуску додаткової кількості акцій та емісії інших цінних паперів;
3. Продовжує діяльність навіть після зміни складу акціонерів;
4. Сприяє отриманню інвестицій на вигідних умовах;
5. Дає змогу власникам корпорацій успішно реалізовувати стратегічні плани на засадах колективних інтересів;
6. Пропонує працівникам участь у розподілі прибутків та капіталу;
7. Створює механізм повернення вкладених у статутний капітал коштів шляхом продажу акцій;
8. Забезпечує контроль за діяльністю управлінського апарату тощо.

Н.В.Мочерний., О.А.Устенко, С.І.Чеботар визначають поняття корпорації як найдосконалішу форму організації підприємств, що існує

переважно у вигляді акціонерного товариства, засновники якого формують акціонерний капітал шляхом об'єднання власних ресурсів через механізм випуску і продажу цінних паперів (передусім акцій), а співвласники несуть обмежену відповідальність [16, с.22].

З.С. Варналій розглядає корпорації як договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників [4, с.69].

На наш погляд вдало визначає сутність поняття «корпорація» С.Ф. Покропивний, В.М. Колот,[17, с. 58] а саме:

1. Корпорація є найефективнішою формою організації підприємницької діяльності з огляду на реальну можливість залучення необхідних інвестицій. Саме через ринок цінних паперів вона може об'єднувати різні за розмірами капітали великої кількості фізичних і юридичних осіб для фінансування сучасних напрямків науково-технічного й організаційного прогресу, нарощування виробничого потенціалу.

2. Потужній корпорації значно простіше постійно збільшувати обсяги виробництва або послуг. Це дає добру можливість отримувати постійно зростаючий прибуток.

3. Кожний акціонер як співвласник корпорації несе лише обмежену відповідальність (за банкрутства фірми він втрачає тільки вартість своїх акцій). Важливо й те, що окрема особа може зменшити свій власний фінансовий ризик, якщо купуватиме акції кількох корпорацій. Кредитори можуть пред'явити претензії лише корпорації як юридичній особі, а не окремим акціонерам як фізичним особам.

4. Корпорація – це організаційно-правовий утвір, який може функціонувати дуже тривалий період (постійно), що створює необмежені можливості для перспективного розвитку.

Можна погодитися з Н.С. Глусь, яка визначає поняття корпорації як акціонерного товариства чи товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю, управління якою здійснюється через складну централізовану систему органів, і учасники якої по відношенню до неї здійснюють інвестиційну діяльність з метою отримання дивідендів, і така участь породжує в них сукупність корпоративних прав [9, с.3].

В українській правовій базі поняття корпорації істотно відрізняється від загальноприйнятого у світовій практиці. Отже, корпорації – це договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників (Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України: Підручник. – К.:Юрінком Інтер, 2003. – С.486)

У правовому розумінні корпоративна форма бізнесу - корпорація - визначається як група осіб, які надали певній своїй частині юридично визнане право бути самостійним утворенням з власними правами, привілеями та обов'язками (на відміну від тих, що властиві всім членам товариства) [15, с. 108]. Корпорація, як специфічна організаційна форма крупного капіталу, об'єднує багаточисельних дрібних власників, що сприяє не лише концентрації капіталу, але й підвищенню рівня внутрішньої організованості товариства, яке базується на використанні крупного капіталу.

Вдале визначення поняття корпорації наводить Д.М. Розенберг: «Корпорація - це організація, що поставила перед собою визначені цілі, діє для суспільного блага, має певні права, є юридичною особою, діє на постійній основі та несе обмежену відповідальність».

Управління організаційно-правовим оформленням бізнесу, оптимізацією організаційних структур, побудова внутрі- та міжфірмових відносин відповідно до поставленої мети охоплюється поняттям корпорація, яке Е.М. Коротков визначає як організацію, побудовану на пріоритетах інтересів акціонерів.

Джеймс Уорті та Роберт Нейшел визначають корпорацію як суму зобов'язань, виділяючи серед проблем корпорацій законність корпоративної влади, корпоративну підзвітність, перед ким і за що корпорація має відповідальність, хто і за якими нормами повинен нею управляти [10, с. 36]. Колін Маєр розглядає корпорацію як організаційну угоду, за якою певна компанія репрезентує і обслуговує інтереси своїх інвесторів [13, с.25]. Потреба в таких організаційних угодах пояснюється структурою компанії в ринковій економіці. Корпорація передбачає подолання проблем спостереження і контролю менеджерської діяльності щоразу, коли корпоративна власність і корпоративний контроль відокремлюються внаслідок розпорошення акціонерної власності. Як зазначає автор, головна функція корпоративного об'єднання має забезпечити діяльність компанії в інтересах колективних акціонерів, які забезпечують компанію фінансовими ресурсами [14, с.36].

Метою статті є дослідження проблеми виникнення корпорацій, які відбувалися в рамках еволюції форм підприємницьких об'єднань.

Первинною і найпростішою формою підприємств, на думку Хвалеї В.В., Функа Я.І., виступали прості товариства. Учасники такого товариства мали загальну мету, як відособлене, так і загальне майно, несли загальний ризик. Проте вже в наступній формі – в повному товаристві можна спостерігати, як підприємницькі об'єднання відділяються від особи його учасників, але все таки не настільки, щоб визнати за товариством право самостійного суб'єкта. В повному товаристві завжди утворюється загальне майно, яке відособлене від іншого майна учасників товариства. Управління об'єднанням здійснюється або всіма учасниками об'єднання, або тими яким це доручено.

Обов'язки з приводу майна товариств і відповідальність по операціях також загальні. Таким чином, на відміну від простого товариства повне товариство не володіло як ознаками фактичного об'єднання всередині (між учасниками), так і юридичного об'єднання зовні (для третіх осіб).

Елементи перших товариств деякі науковці відносять в Давній Греції в VIII – VI століттях до н.е. Стародавній Рим увібрав у себе надбання підкорених ним народів, а також греків-колоністів, що асимілювалися серед місцевого населення і відповідно принесли досвід організації господарського життя. Це дозволило створити нові організаційно-правові форми господарювання, серед яких слід виділити:[5, с. 22]

1. Договірне товариське об'єднання – прототип сучасного простого товариства – ця форма підприємницького об'єднання ґрунтувалася на договорі між кількома особами, що укладався для досягнення спільної господарської цілі шляхом об'єднання майна учасників та їх особистої участі. Зазначене товариське об'єднання самостійним суб'єктом права не вважалося, а його учасники діяли від власного імені; прибутки та збитки від діяльності такого товариства розподілялися між його учасниками згідно з умовами договору, а за відсутності в ньому таких положень – порівну. Особливо популярними були товариства, учасники яких об'єднували не все своє майно, а лише його частину;

2. Організація корпоративного типу, що стала прообразом інституту юридичної особи. Вона визнавалася нарівні з фізичними особами самостійним суб'єктом права; мала відокремлене від членів корпорації майно; відповідальність корпорації також відокремлювалася від відповідальності її членів. За імператора Августа склався дозвільний характер створення корпорацій. Хоча римські юристи не створили закінченого вчення про правоздатність корпорації, чимало науковців вважають закладені в ній вищезазвані принципи притаманними не лише юридичній особі, а саме акціонерному товариству.

Наступним етапом розвитку підприємницьких об'єднань стала поява командитного товариства. В цій формі товариства відображено дві групи учасників: перша група – аналогічно учасникам повного товариства, друга група учасників відособлена від підприємницької діяльності товариства. Тобто не бере участь безпосередньо в управлінні, несе лише обмежену розміром

свого внеску в товариство відповідальність, що дозволяє говорити про виникнення елементу корпоративного управління як обмежену відповідальність власників. Таким чином, командитні товариства можна розглядати як крок на шляху подальшого відособлення підприємницьких об'єднань від осіб їх утворюючих і виникнення замість об'єднання осіб нової особи, а також як початкову форму при переході від особистого підприємницького об'єднання до майнового. Перші згадки про командитні товариства відносять до 976 р. у Венеції. Проте, на думку А.К. Джівелегова[11, с.13], широке поширення товариство набуло лише в XII столітті.

У зв'язку з цим створювалися такі середньовічні організації [6, с. 23]:

1. *Гільдії купців*, які створювалися шляхом об'єднання коштів членів гільдії для досягнення певної господарської мети та обмеження ризику окремих купців, хоча і з солідарною відповідальністю останніх;

2. *Пайові товариства*, що діяли в XII ст. на півдні Франції (мукомельні) та в Німеччині (гірничодобувні), створювалися на пайових засадах; паї (кукси – в німецьких гірничодобувних товариствах) вільно відчужувалися; управління діяльністю товариства здійснювалося за допомогою загальних зборів пайовиків та виконавчого органу, що обирався зборами (в Німеччині – шахтмейстером, що був відповідальним перед державою);

3. *Морські товариства*, що створювалися в морській торгівлі і в хрестових походах з метою придбання та експлуатації корабля, котрий становив головну цінність (майно) товариства. Учасники такого товариства – *патрон* (організатор і виконавчий орган товариства) і *рядові учасники* (брали майнову участь у товаристві, вносячи рівні за розмірами паї, а також контролювали діяльність патрона, який був підзвітний зборам учасників);

4. *Генуезькі маони* (товариства з торговими цілями як об'єднання державних кредиторів), що надавали державі позики, для погашення яких і сплати високих відсотків держава надавала організації кредиторів – маонам

право управляти державними боргами та збирати доходи для погашення державних боргів. Частка участі в капітал іменувалась Лоса, право власності на яку фіксувалося в спеціальних книгах маонів; Лоса вільно відчужувалася з відповідною фіксацією у цій книзі. Управління маоном здійснювалося за допомогою зборів учасників, які збиралися не рідше одного разу на рік і вирішували питання розподілу доходів та обирали раду з п'яти осіб, що діяла в перерві між зборами, і збирачів доходів. Необхідні витрати за згодою ради або її більшості здійснював головнокеруючий;

5. *Генуезькі банки* – кредитні установи, учасниками яких були державні кредитори (найбільш відомий – банк Св. Георгія); створювалися з тією ж метою, що і маони (для погашення боргів уряду та збирання доходів); основний капітал складався з боргів уряду і поділявся на паї (Лоса); управління здійснювалося за допомогою органів: а) загальних зборів, що склалися з 480 членів, кожний з яких мав володіти щонайменше 10 паями; б) виконавчого органу – ради протекторів, члени якого обиралися на один рік за наявності значного майнового цензу (за умови володіння значною часткою паїв).

Маони та генуезькі банки вважаються початковою формою акціонерних товариств, на відміну від інших, згаданих тут форм організації купців, що були лише прообразами цих товариств. Як видно з історії розвитку підприємницьких об'єднань походило їх поступове знеособлення, тобто вплив окремих членів підприємницького об'єднання на його діяльність зменшувалася. Це дозволило б не припиняти діяльності товариства у зв'язку з виходом або смертю учасників, як того вимагало законодавство, і ухвалювати рішення не одногосно, як було до теперішнього часу, а більшістю голосів. Таке підприємницьке об'єднання повинне було мати певну організацію для того, щоб не змішувати волю об'єднання з волею його учасників (хоча воля об'єднання формувалася на основі волі учасників). Виникла потреба була визначена введенням в практику правової конструкції «юридична особа». Її

суть полягала в переході від вищих форм загальної участі до первинних форм особистої участі. Тобто замість об'єднання осіб виникає нова особа, створена об'єднанням осіб.

Хоча елементи конструкції «юридична особа» вже існували і в середньовіччі, наприклад, італійський *corpus mysticum*, і навіть в Стародавньому Римі (римські *universitas*), проте чіткі критерії поняття юридична особа сформувалася в XIX столітті. Це можна пояснити тим, що епоха колонізації і буржуазних революцій пред'явила нові вимоги до організації підприємницьких об'єднань. В законодавчих же актах поняття «юридична особа» стало використовуватися з середини XIX століття. Наприклад, в торговому кодексі Франції 1807 року [2]. Таким чином, наступним ступенем логічного ряду підприємницьких об'єднань з'явилися об'єднання, що поєднують в собі ознаки товариства і юридичної особи. Найпоширенішими сьогодні серед них є повні і командитні товариства – юридичні особи (товариства з деякими ознаками юридичної особи) і товариство з обмеженою відповідальністю (юридичні особи з деякими ознаками товариств).

У повному товаристві – юридичній особі з'являється самостійна структура органів управління. Змінюється статус майна повного товариства юридичної особи – із загального воно стає одиничним майном юридичної особи. Відмінність між командитним товариством і простим товариством як юридичних осіб полягає в тому ж, що і в конструкції не юридичної особи, розглянутої вище – у присутності більшого капіталістичного елемента. Тобто значення грошового внеску деяких учасників переважає над обов'язком участі в управлінні підприємницьким об'єднанням.

Товариство з обмеженою відповідальністю є юридичною особою, в якій зберігаються деякі елементи товариства. Як юридична особа товариство з обмеженою відповідальністю володіє майном, відособленим від майна його

членів, володіє самостійною організацією, і, нарешті, його учасники не несуть відповідальності за його зобов'язаннями. Спочатку форма товариства з обмеженою відповідальністю була визнана в Німеччині в 1892 році, потім у Франції і в інших західноєвропейських країнах [1].

Проте разом з капіталістичними елементами зберігається також і певний особистий елемент, тобто учасники не тільки вносять майно, але і мають ряд повноважень і зобов'язань перед суспільством. Таким чином, можна говорити про появу таких характеристик корпорацій як юридичний статус корпорації, централізоване управління, оскільки управління даними підприємницькими об'єднаннями здійснюються вже не всіма його учасниками, а спеціальним органом, і обмежена відповідальність членів підприємницьких об'єднань від зобов'язань останнього.

На нашу думку, процес формування корпорації знайшов логічне завершення у формі підприємницького об'єднання – акціонерного товариства. Існують різні погляди на питання про час виникнення корпорацій. Одні дослідники, такі як О.М. Вінник і В.С. Щербина [8, с.27] беруть за початок створення Голландської Ост-Індської компанії. Перша виникла в 1594 році і складалася спочатку з 10 учасників, згодом у результаті поглинання інших компаній – з 18; діяла 2 роки; основною майновою базою був не корабель, а капітал, що витрачався на експедицію у складі кількох кораблів; майнові елементи (участь у капіталі) домінували над особистими (участь в експедиції). На базі цієї компанії та кількох інших 1602 р. була створена одна об'єднана Ост-Індська компанія строком на 10 років. При цьому передбачалося, що остаточний розподіл прибутку між учасниками та їх вихід з компанії мав відбуватися після завершення зазначеного строку, однак вже через 5 років значна прибутковість і популярність компанії дозволила зробити для учасників вільним вихід з неї. Капітал компанії становив велику для того часу суму – 6,5 млн. флоринів і поділявся на рівні частки, що іменувалися акціями (вартістю

500 флоринів); акції вільно відчужувалися з відповідною фіксацією в книзі компанії. Таким чином, ця об'єднана Ост-Індська компанія мала такі основні характерні ознаки акціонерного товариства:

1. Поділ капіталу на визначену кількість часток рівної номінальної вартості, що іменувалися акціями і виражалися в акціях як цінних паперах;
2. Учасник компанії іменується «акціоніст» (згодом ця назва була витіснена французьким терміном «акціонер»);
3. Установлення мінімального розміру частки акціонера, що відповідала номінальній вартості однієї акції як цінного паперу;
4. Принцип вільного відчуження акцій, а, отже, вільного виходу з товариства;
5. Обов'язковість для учасників лише майнової участі.

За тим же принципом створювалися і інші компанії: в Голландії (Вест-Індская компанія), в Англії (Англійська Ост-Індська компанія, компанії по освоєнню Північної Америки), у Франції (Канадська, Сенегальська, Вест-Індська), у Німеччині (Азіатська торгова Компанія, Африканська Бранденбургська компанія), також створювалися компанії в Швеції, Данія та в інших країнах. На думку Функа і Міхальченка, колоніальні компанії були акціонерними компаніями лише по назві. Перші акціонерні товариства, на їх думку, були створені в Англії в кінці XVII століття.

Першим став Англійський банк, що виник в 1684 р. за ініціативою держави, зацікавленої в кредиті. Весь капітал корпорації (1,2 млн. фунта стерлінгів, причому кожний акціонер не міг володіти акціями на суму більше 20 тис. фунтів стерлінгів) передавався в кредит державі під 8% річних і згодом Англійський банк став єдиним емісійним центром Англії.

До 1680 року в Англії було встановлено 49 компаній, частки в яких іменувалися «акціями» [12, с.198]. З 1680 по 1719 роки виникли ще 40

компаній, причому велика частина з них були так званими «бульбашковими компаніями».

На американському континенті акціонерні товариства почали виникати наприкінці XVIII ст.[7, с.24]. Ця організаційно-правова форма підприємництва була запозичена з Англії. Разом з першими акціонерними товариствами в Америці з'явилися і «бульбашкові компанії», засновники яких мали ту саму мету, що й їх англійські «колеги» – привласнити зібрані в процесі підписки на акції кошти і залишити підписчиків напризволяще. З метою захисту інтересів останніх (хоча й не досить успішно) до середини XIX ст. діяв дозвільний порядок створення акціонерних товариств, який згодом було замінено на заявницький.

У США акціонерному товариству за континентальним правом відповідає підприємницька (бізнесова) корпорація, що випускає акції. Хоча існує Федеральний Модельний закон «Про підприємницьку корпорацію» 1991 р., що налічує біля 200 статей, однак правове становище цих організацій визначається переважно законодавством штатів. Найбільш відомі Закон штату Нью-Йорк 1963 р. і Закон штату Делавер 1967 р. На підставі останнього організовано понад 30% підприємницьких корпорацій у країні, що пов'язано з низьким реєстраційним збором, що сплачується в цьому штаті.

Для американської корпорації характерні:

1. Відсутність вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу;
2. Відсутність вимоги щодо номінальної вартості акцій;
3. Дворівнева система управління (загальні збори і рада директорів, яка формується не лише з акціонерів і визнається головним органом корпорації);
4. Заявницький порядок створення на відміну від нормативно-явочного за континентальним правом (за першим досить засновникам надіслати до реєструючого органу заяву та комплект необхідних документів, що вже

свідчить про вчинення необхідних дій щодо легалізації підприємницької корпорації як суб'єкта права);

5. Установчі документи – статут (що подається до реєструвального органу) та внутрішній регламент;

6. Наявність у акціонерів значних прав щодо захисту своїх інтересів: право подання прямих (в інтересах акціонера), непрямих (в інтересах корпорації) та колективних (в інтересах усіх акціонерів, інтереси яких порушено) позовів); право на незгоду з рішеннями органів корпорації, що має досить своєрідний механізм реалізації;

7. Значний рівень захисту інтересів як явних (відомих корпорації), так і неявних кредиторів.

Розвиток машинної індустрії, залізничного транспорту і виробництва суден в Західній Європі з початку XIX століття відбувався також у формі акціонерних товариств.

На початку XIX століття акціонерне товариство стало основною формою підприємницьких об'єднань США і Англії. Все XIX століття характеризується розквітом залізничних акціонерних товариств (Манчестер-Ліверпуль залізниця та ін.).

Ще одним етапом акціонерної історії, як затверджують Функ і Міхальченко, є створення господарських об'єднань незалежних юридичних осіб і монополій. Першим таким об'єднанням на початку XIX століття став трест (встановлений в 1882 р.) «Стандарт Ойл» під керівництвом Джона Р. Рокфеллера, утворений шляхом об'єднання декількох нафтових корпорацій на основі довірчої власності. Була створена Рада з 9 керівників, яким акціонери передавали свої акції в довірче управління (трест), замість них вони одержували сертифікати тресту, внаслідок чого управління перейшло до Ради, а акціонери одержували дивіденди по сертифікатах.

Наступними за рокфеллерським в США з'явилися і інші трести: олійно-бавовняний (1884 р.), олійно-льняний (1885 р.), горілчаний, цукровий, свинцевий (1887 р.).

Про концентрацію виробництва в рамках АТ свідчить той факт, що вже до 1909 року тютюновий трест проводив 90% продукції всієї тютюнової промисловості США, а сталева корпорація в 1900 році монополізувала 70% залізних копалень в районі Великих Озер.

Взаємодія трестів з фінансовими структурами привела до виникнення так званих династій американських фінансистів, що контролювали практично всю країну. Наприклад, у групи Моргана і Рокфеллера напередодні першої світової війни знаходилося 56% всього американського акціонерного капіталу (інакше, акцій на 22 млрд. доларів.).

Прийнятий антитрестовський Закон Шермана 1890 р. і рішення суду, що з'явилися за ним, примусили монополістичні трести або припинити своє існування, або реконструюватися. Саме це вплинуло на бурхливий розвиток такої форми акціонерного товариства, як холдинг, яка дозволяла уникати дії закону Шермана. Сплеск створення холдингових компаній в США доводиться на 1898 – 1902 рр. Багато акціонерних товариств в сучасний період так розрослися, що почали контролювати окремі галузі промисловості, а надалі трансформувалися в транснаціональні корпорації.

У ХХ столітті в Західній Європі прокотилася хвиля націоналізації акціонерних товариств. Наприклад, в Англії в 40-ві роки з приходом до влади лейбористів були націоналізовані вугільна промисловість, транспорт, металургійна промисловість, телезв'язок і ряд інших. Під керівництвом Маргарет Тетчер в кінці 70-х середині 80-х років була приватизована велика частина націоналізованих в 40-ві роки акціонерних товариств. Подібні процеси відбувалися у Франції та Італії.

Висновок. Виникнення і становлення корпорацій відбувалося в рамках еволюції форм підприємницьких об'єднань. Елементи корпорацій з'явилися в такій формі підприємницького об'єднання, як командитне товариство без утворення юридичної особи в XII столітті. Всі риси корпорації втілилися в акціонерному товаристві, як у вищій формі підприємницьких об'єднань. Перші акціонерні товариства виникли в XVII столітті, приблизно в 20-х роках XIX століття акціонерне товариство стало основною формою підприємницьких об'єднань США і Англії.

Література:

1. Cozion M., Viader A. Droit des societes Vitec, 1997, p. 419.
2. CREDA, La societe en commandit entr son passe et son avenir, sous la direction d'A. Viander Litec, 1983.
3. Буряк П.Ю., Татарин Н.Б. Корпоративне управління: особливості розвитку в Україні // Фінанси України. – 2006. – №6. – С.116.
4. Варналій З.С. Основи підприємництва: Навчальний посібник. – К.: Знання-Прес, 2002. – 213 с.
5. Вінник О.М., Щербина В.С. Акціонерне право: Навчальний посібник. – К.:Атака, 2000. – 453 с.
6. Глусь Н.С. Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ. – 2000. – С.3.
7. Дамб А., Нойбауер Ф.Ф. Корпоративне управління: Віч-на-віч з парадоксами: Пер. з англ. – К.: Основи, 1997. – 254 с.
8. Дживелегов А.К. Торговля на Западе в середине века. –Спб, 1904. –156с.
9. Кулишер И.М. «История экономического быта Западной Европы» М. – Л., 1926. – Т.2. – 245 с.
10. Майер К. Корпоративне управління в ринкових та перехідних економіках // У пошуках кращого директора: Корпоративне управління в ринкових та перехідних економіках : Пер. з англ./ Наук. ред. С.Синиця. – К.: Основи, 1996. – 198 с.
11. Мочерний С.В., Устенко О.А., Чеботар С.І. Основи підприємницької діяльності: Посібник. – К.:Видавничий центр «Академія», 2001. – 178 с.
12. Покропивний С.Ф., Колот В.М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність: Навчальний посібник. – К.:КНЕУ,1998. – 145 с.
13. Полянский Ф.Я. Экономическая история зарубежных стран. Период империализации (1870 – 1917 гг.). – М.: 1973. – 178 с.

14. Розенберг Д.М. Бизнес и менеджмент. Терминологический словарь. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 342 с.
15. Функ Я.И., Михалеченко В.А., Хвалей В.В. «АО: история и теория». – Минск, 1999. – С. 423 с.
16. Храброва И.А. Корпоративное управление: вопросы интеграции, организационное проектирование, интеграционная динамика. – М.: Издательский Дом «АЛЬПИНА», 2000. – 234 с.
17. Экономическая история капиталистических стран. – М., 1985. – 356 с.